

Получена: 26.01.2019 г.

Приета: 06.02.2019 г.

ГРАДСКИЯТ ПРОЦЕС И ГРАДСКИЯТ СИЛУЕТ. ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И ПОДХОДИ ЗА СЪХРАНЯВАНЕ НА ПРОСТРАНСТВЕНАТА ИДЕНТИЧНОСТ НА ГРАДА

Вл. Петров¹

Ключови думи: градска идентичност, градски процес, градски силует, катедрала, профанно измерение, духовно измерение

РЕЗЮМЕ

Градският силует е свързан с всички урбанистични измерения – веществени и не-веществени, времеви и пространствени, профанни (социални, икономически, политически) и духовни (сакрални, културни), поради което представлява онова урбанистично звено, обвързващо отделните фрагменти в единно смислово цяло, и даващо отговор на общовалидната истина за тенденциите в развитието на пространствената идентичност и градските процеси. Изследването на механизмите на взаимодействие между гореизброените може да послужи за формулиране на главните постановки, стоящи в основата на холистичен подход, който отразява комплексната природа на града и обвързва съставните фрагментарни анализи в единно смислено цяло.

1. Въведение

Въвеждането на фрагментарен анализ и търсенето на познание за цялото посредством събиране на получените описания, е неприложим подход по отношение на феномени, които са резултат от реално разгръщащи се процеси и представляват цялости от взаимодействащи си сили. По причина, че градът представлява именно такава комплекс-

¹ Владимир Здравков Петров, урб. докторант, кат. „Градоустройство”, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София

на цялост, съхраняването на неговата пространствена идентичност непременно трябва да бъде осъществено като холистичен процес. В своята „Метафизика“ Аристотел залага идеята, че цялото е по-ценно от простата съвкупност на своите части, като това съждение в пълна сила важи за града. Урбанистичният силует представлява фокусна точка на градските процеси и измерения, поради което естествено се явява онова урбанистично звено, обвързващо отделните фрагменти в единно смислово цяло и даващо отговор на общовалидната истина за тенденциите в развитието на пространствената идентичност и градските процеси.

2. Същност на урбанистичния силует. Редът и мярата, заложиени в пространствената идентичност на града

Урбанистичният силует не бива да бъде възприеман като декор. Макар да предразполага към съзерцание и да е желателно третирането му във връзка със съхранението на определени зрителни връзки в градската среда, неговата роля далеч надхвърля тази на визуалния кадър, поради което прилагането на подход за художественото му композиране е нежелателно. Тома Аквински въвежда термина „целева съгласуваност“, отказвайки да нарече един кристален чук „красив“, тъй като материалът не съответства на функцията. По същия начин ние не можем да определим един модел на градския силует „красив“, ако той не е адаптиран и не съответства на конкретния контекст, не кореспондира с пространствената идентичност и не произтича от градския процес. Поради тази причина по отношение на градския силует композицията следва да бъде разбрана единствено като означаване на процеса на подреждане и съотнасяне на елементите, без непременно този процес да бъде обвързан с качествена естетическа оценка. Когато Уилям Хогарт [2] публикува своето съчинение „Анализ на красотата“, английският критик Д. Ралф тържествено обявява, че „учението за композицията става най-после наука“. Твърде често градската среда става жертва на въвеждане на оспоримото и нееднозначно по същество и мяра разбиране за „красота“. Френският класик Никола Пусен [2] защитава умело тезата, че: „Материята, сама по себе си, няма нищо общо с прекрасното. Материята може да се приближи към прекрасното, ако е одухотворена от съответната подготовка, която включва привеждането ѝ в ред и мяра...“. По отношение на градския силует одухотворяването следва да бъде търсено в природата на градския процес и контекста, установен от пространствената идентичност. Редът и мярата в процеса на подреждане и взаимно съотнасяне на елементите, принадлежащи не само към една и съща пространствена система на градския силует, но и между единици, съставляващи отделните негови исторически образи, представлява по същество контекстуално развитие на градското пространство и може с право да бъде определено като стъпка към съхраняване на пространствената му идентичност.

Макар използваният термин „силует“ да препраща към профил, контур, очертаване, все принадлежащи към двуизмерното пространство, градският силует притежава характеристиките на триизмерен обект. Освен това, неговото развитие следва да бъде разглеждано в контекста на единен пространствено-времеви модел, което означава, че съотношението между елементите на силуета бива разбрито както в направление на основните пространствени оси, така и във времето.

2.1. Градският силует и двустранната връзка със съставните му елементи

Градският силует представлява обект, съставен от всички части на града и същевременно изграждащ урбанистичната рамка на всяка една от тях. Отчитането на тази двупосочна връзка разкрива неразривността между урбанистичния и архитектурния мащаб. Не са редки случаите, в които, макар и неволно, бива поставяно разграничение между тези две нива на осъзнаване на града, но още по-притеснителен е фактът, че въпросът за тяхното обвързване в единно функционално цяло бива възприеман по-скоро за теоретичен, отколкото за практически. В тази връзка особено актуален е проблемът, произтичащ от една необяснима на пръв поглед тенденция, свързана с наличието на сравнително добре развит архитектурен мащаб и същевременното отчитане на деградацията на средата в урбанистичния такъв. Това с особена острота се проявява в рамките на историческите градски територии, където, въпреки привидно доброто решение на отделните фрагменти от цялото, постепенно се унищожава характерният, исторически утвърдил се и визуално разпознаваем урбанистичен пейзаж. Сетивността на хората за града надхвърля техните познания, което прави последиците още по-осезаеми. Причината за тази ситуация се корени в невъзможността да се овладеят механизмите на взаимодействие между мащабите в средата и отказа на практика да бъдат въведени три принципа:

- неделимост и равнопоставеност на пространството;
- равноправие между материята и нематерията в градската среда;
- коректно отчитане на контекста с цел съхраняване на пространствената идентичност.

Споменатите наглед парадоксални казуси произтичат в голяма степен от факта, че при създаването и оценката на пространствени решения се работи без мисъл за общия изглед и силуета, определящ пространствената идентичност, макар заявленията далеч да надхвърлят реалното усилие. Повсеместно територията се фрагментира на „видима“ и „невидима“, като в сферата на „невидимото“ се случват всички малки архитектурни прегрешения, които биват оправдавани като допустими. Там именно се зараждат урбанистичните тенденции, нарушаващи пространствената идентичност и видоизменящи градския процес, променяйки установения ред и мяра в случването му. В този смисъл градският силует е онзи паноптикум, който разкрива всичко това, което е скрито. Той се явява едновременно метод за ранна диагностика на урбанистични „мутации“, метод за тяхното противодействие и инструмент за укрепване на пространствената идентичност. Именно в рамките на силуета се пресичат всички мащаби и може да се проследи разпространението на някои нежелателни урбанистични промени, които, оправдавайки се една друга, завземат постепенно пространството.

2.2. Урбанистичният силует като жизнеописание на града

Урбанистичният силует представлява лесночетима хроника на градския процес – автентичен исторически разказ, лишен от пристрастието на историографията. В рамките на двутомния свой сборник със съчинения, озаглавен „Арабески“ поради пъстротата и разнообразието на разработваните теми, Николай Василиевич Гогол споделя своите впечатления от странстването си в източните губернии на Руската империя, където се е запознал с културата и миогледа на подчинените вече народи, потънали в тлението на историческия спомен. Наблюдавайки руините на някогашните величествени палати,

авторът заключава: „Архитектурата също е летопис на света: тя говори тогава, когато мълчат и песни, и предания, и когато вече нищо не говори за изчезналите народи“. В този смисъл изследването на градския силует следва да бъде разбирано не само като основание за контекстуално последващо развитие на градската структура, но и като своеобразен архивен документ, допълващ представите и знанията ни за обществата, заложили своето послание в пространствената идентичност на града. В материалните очертания на урбанистичния силует могат да бъдат разчетени както автентичният, лишен от пристрастието на историографията разказ за града, така и информация за измеренията, които стоят в основата на градската идентичност.

2.3. Урбанистичният силует и актуалните градски процеси

Урбанистичният силует, бидейки свързан със своите съставни елементи, е чувствителен към всяка промяна в системата – дори и такава, отнасяща се до невещественото измерение на градския процес. Той, подобно на графика на математическа функция, представлява опростена визуализация на по-сложната функция, която го определя. Пространствената идентичност е неразривно свързана с градския процес, който е довел до формулирането ѝ, и с градския силует, който я овещества. Връзките са двустранни, тъй като от своя страна „духът на мястото“ до голяма степен определя посоката на урбанистично развитие. Формирането на пространствената идентичност представлява по същество колективно дело по определяне на урбанистично послание, чиято устойчивост зависи пряко от степента на симбиотичност с градския процес. В тази връзка градският силует представлява израз на устойчивите истини за общността, стояща зад градския процес и пространствената идентичност.

3. Духовните и профанните измерения като фактори, определящи пространствената идентичност и градския силует

Намирането на баланс между зачитането на духовните и профанните измерения, преплитачи се в градското пространство, следва да бъде разпознато като един от съществените и актуални въпроси, засягащи пространствената идентичност, градския процес и урбанистичния силует – като техен стимул и следствие. Макар резултатите от взаимодействието между духовното и профанното в града да намират пряк и осезаем израз най-вече в пресечната точка между научните сфери на урбанизма и опазването на културното наследство, проблемът е универсален и касае много по-широк спектър от полидисциплинни връзки поради това, че взаимодействието между двете измерения е независимо от контекста и произтича от устойчиви във времето и пространството архетипове. Профанните и духовните измерения са резултат от естествения ход на протичане на градския процес – те са свързани със социалния, икономическия, културния и политическия контекст, развили се в рамките на определено градско пространство.

Развитието на профанното в определена степен задвижва „механизма“ за създаване или достигане на духовното, като същевременно се подчинява на незатихващата динамика на естественото случване, поради което представлява фактор, едновременно пораждащ и затриващ духовни измерения. Профанното измерение е динамичен механизъм, който непрекъснато се поглъща, за да създаде новото себе си. В този процес не е заложена възможността за имунитет, произтичащ от абстрактни определения като

„културна стойност“. Градът в общия случай е система, която няма капацитет сама да се регулира посредством чувство за ценност, поради което е необходимо въвеждането на външно правило. Духовното измерение също се развива безконечно, явявайки се стимул за развитие на „противодействието си“, но съхраняването на определено негово състояние налага стремеж към статика и покой. Проблемът в двойката „профанно – духовно“ не се състои в принципна несъвместимост на природите им, а произтича от факта, че духовната еволюция не е определена хронологично. Понякога желани от гледище на духовното измерение резултати биват постигнати в по-ранен етап на развитие на градския процес. В такива случаи е наложително профанното да бъде възпряно от загърбване на вече достигнатата истина, посредством установяване на статика в градския процес. По същество съхраняването на градската идентичност представлява съгласуване на динамиките на развитието на духовното и профанното измерение при запазване на известна свобода, в която да се породи потенциално възможната качествено подобрена връзка между двете и да се допусне необезпокояването разгръщане на резултатите от актуалните градски процеси. Самостойното развитие на профанното измерение би довело до брутализиране на града, а директивността при налагането на духовна диктатура не може да устои на естествения ход на градския процес и поради тази причина следва да бъде оценена критично като нетрайна във времето. Балансът е възможен единствено чрез взаимно впитане на двете пространства в „двойноверижната ДНК верига“ на града.

Урбанистичният анализ, насочен към изследване на ролята на католическите храмове в градовете на Средновековния Запад е възможност за досег до един добър пример за изграждане на симбиотична синергична връзка между две несъвместими природи посредством впитане на принципите на свръхсъзнанието, произтичащи от духовния мир, в тъканта на града, която по природа е преди всичко резултат от прагматизма на социо-икономическите градски процеси. Интерес в тази връзка представляват както приложната теология на средновековните църкви, така и подходите за разпространяването на архитектурния образ на храма в урбанистичната среда и механизмите на взаимодействие между града и *Domus Dei* (Домът Господен) във връзка с различния урбанистичен, социален и културен контекст. Църквата всякога е била в общение с градовете, но поради комплексната ѝ природа нейната връзка с населените места се развива в условията на разнообразни модели, които макар и различни, водят в общия случай до един и същ резултат – формиране на религиозно ядро, привличащо социални и икономически дейности. В тази връзка са разгледани няколко основни групи религиозни центрове [3 ÷ 9]:

Епископски/епархийски църкви – катедрали. В общия случай епископският престол или катедра се разполага в центъра на римските административни центрове *civitates*. В тези градове се издигат епархийски, епископски църкви, придобили по-късно популярното наименование катедрали (от гръцки, през латински – със значението на престол). Терминът се среща в раннохристиянската литература като „*cathedrae apostolorum*“ и служи за означаване на власт, идваща директно от апостолите. В началото тази авторитетност (с приемането на християнството като официална религия) е била запазена единствено за римския император, но с разоряването на Западната Римска империя от варварите и издигането на епископите, като носители и наследници на римската държавническа традиция в Ранното Средновековие, последните си присвояват (с основание) този символ на властта. Църквата, в която се разполага катедрата, се нарича катедра. Градовете, в които има катедра, са епархийски центрове – център на диоцез. Катедралите се разполагат в центъра на града, замествайки базиликите и останалите главни градски обществени и административни сгради, наследени от римляните. Епархийските църкви изцяло доминират в смислово и в пространствено отношение в европейския град, демонстрирайки първенството на духовното над профанното измерение.

Енорийски църкви. Енорийските църкви възникват в градовете като вторични центрове, част от мрежата религиозни обекти, която прониква във всяко кътче на средновековния град, за да доближи хората до Бог. Енориите могат да бъдат части от голям град или да обхващат отделни малки населени места и техните прилежащи територии. Строежът на енорийски църкви се инициира от самите членове на енорията, които в общия случай, освен че поемат разходите по строежа, подпомагат допълнително енорията, дарявайки обработваема земя, която да носи приход, осигуряващ безпрепятственото поддържане на църквата (важи преди всичко за извънградските енорийски църкви). В градовете отделните квартали имат свои енорийски църкви, като една част от тях постепенно изчезват поради невъзможността на енориашите да ги поддържат, а други се реконструират и преустройват, за да се превърнат в един момент в пищни и мащабни храмове, конкуриращи дори съборната градска църква. Енорийските църкви са най-интересни от гледна точка на настоящото изследване, защото представляват своеобразни статистически стълбове в градския силует, отразяващи икономическия и социалния статус на отделните градски части в мащаб 1:1. Те са тези обекти, които бележат характерния облик на средновековния европейски град и изграждат системата от вторични градски акценти, наред с донжоните, крепостите и владетелските дворци. Техните качествени и количествени характеристики зависят пряко от благосъстоянието на членовете на енорията, които заделят ежемесечно своя десятък за нуждите на своята църква. Факт е, че в повечето европейски градове броят на построените църкви е надвишавал значително реалната необходимост на населението от място за черкуване. Енорийските църкви представляват важен урбанистичен фактор и от друга гледна точка. При създаването на нови урбанистични структури извън римския *civitatis*, ключов елемент е мрежата от енорийски центрове и границите на енориите, които в извънурбанизираните територии, макар и не категорично определени, са съществували в един най-общ порядък. Всяка енория има своя енорийска църква, която се превръща в крайъгълен камък при основаването на новото населено място.

Фамилни параклиси и църкви. В един момент храмовете се превръщат преди всичко в инструмент за демонстрация на финансова мощ и благосъстояние и по-малко в място за общение с Бог. Такива процеси са били широко разпространени и в средновековния град, където не са редки случаите богати семейства да строят църква, отворена единствено за тях. Някои от тези храмове, поради финансовите възможности на ктиторите се превръщат в акценти в градския силует, но е редко да се отбележи, че механизмът, по който подобни църкви се издържат, ги прави изключително зависими от благосъстоянието на съответните фамилии и по този начин – уязвими за ударите на капризната съдба. Поради тази причина голяма част от тези храмове изчезват.

Храмове, тип „chapel of ease“. Средновековният град е имал своите физически граници, очертани от защитните му стени, но е имал и прилежаща територия, в която са били разпръснати хамлети, и която обезпечавала с храна към определен период от Средновековието градската общност. Земята се е обработвала и от жителите на града, като изохрона от 1 час очертавала и границите на приобщената към града територия. Изохронът от 1 час пътуване с каруца е определял до голяма степен организацията на пространството в средновековния град. Това е причина в онези изолирани места в диоцеза, които се намират далеч от енорийските и епархийските църкви, миряните да настояват за построението на нова енорийска църква, в която да се черкуват, да кръщават децата си, да причастяват умиращите и да опяват мъртвите си. Епископът понякога склонявал, но друг път отклонявал молбите на тези хора, защото въпросът освен духовен е и чисто финансов и е свързан с десятъка. Ако се позволи построяването на нова енорийска църква, това води до разцепление на енорията, а оттам и до намаляване на прихода на съществуващата енория. Този факт отключва механизъм, който да разпредели сравни-

телно равномерно вертикалните акценти на енорийските църкви в пейзажа. За да може, обаче, да задоволят справедливите искания на миряните в такива случаи, особено в Англия, епископите допускат строежа на т.нар chapel of ease (вид параклис), който се изгражда и поддържа от членовете на енорията, изискали построяването му. Пример за църква, резултат от подобен акт, е храмът в Педлиндж, Кент. Такива храмове обикновено се строят скромно по финансови причини и се разполагат в покрайнините на населеното място – отново по икономически причини. Така те дори с малкия си обем участват пълноценно в пасторалните селски пейзажи на много места в Европа.

Манастирски църкви и комплекси. Най-общо Църквата намира своята централна роля в средновековните градове, следвайки един от трите най-разпространени възможни сценария – разполагане на катедрала в civitates, урбанизиране на територия около енорийска църква извън градовете с римско наследство, издигане на град около манастирско ядро или разполагане на манастирска църква в центъра на съществуващо населено място и придобиването на статут на катедрала или ко-катедрала. В единия от изброените случаи монашеската общност се установява в неурбанизирана територия и впоследствие около манастирското ядро се образува урбанистична структура. Такива случаи съществуват не много – Сантяго в Испания, Бобио в Италия, Свети Гален, който по-късно става административен център на швейцарски кантон, Мария Лах в Германия, Илай в блатата на Кеймбриджшайър и Гластънбъри, разположен наред Съмърсетовите блатата. В центровете на някои градове се строят и монашески църкви, като тази традиция е установена преди всичко в Сицилия (Палермо и Чефалу) и Англия (Кингсбридж). Общият исторически корен, който свързва тези две изключения от общото правило, е норманското им наследство. Тези църкви носят качествата на епархийските църкви и представляват в общия случай безспорна доминанта в градския силует и към днешна дата.

4. Съхраняването на градския силует като процес, определящ урбанистичното послание и пространствената идентичност

Подходите за съхраняване на градската идентичност зависят от контекста и най-общо могат да бъдат формулирани, както следва:

4.1. Ограничаване на развитието и затвърждаване на определен в миналото урбанистичен модел, посредством запазване на установените в средата пропорционални отношения и съхраняване на урбанистичната роля и обемно-пространствените характеристики на всички обекти, попадащи в рамките на урбанистичен „резерват“. Крайната цел при съхраняването на градската идентичност се състои в постигането на устойчиво състояние на покой, в което пространството е изпълнено с най-доброто възможно веществено и невеществено съдържание. Определянето на момента, в който е постигната тази цел, следва да бъде преди всичко резултат от колективния избор на социума и не е строго обвързано с хронологичната последователност. Пространствената идентичност може да бъде устойчива, защото е припозната, но не следва, че бива непременно припозната, ако е устойчива. В тази връзка, при установен работещ модел на взаимодействие и категорично масово приемане валидността на определено духовно послание, естествено е съхраняването на градската идентичност в контекста на пространства, в които „времето е спряло“. Изборът на подобен подход съвсем не означава пресичането из корен на градския процес. Той продължава да се развива и адаптира към създадените условия, като продължава да моделира пространството, дори в рамките на установената в средата неизменяемост. Границите на такива

територии може да обхванат целия град или избрана част от него. Що се отнася до първия случай, съхраняването в известна степен изправва от същинско урбанистично съдържание градската среда, превръщайки пространствената идентичност в експонат, който губи значимостта си като фактор, определящ и определен от духовните ценности на съответния социум. Във втория случай стремежът към запазване на определено духовно измерение, посредством съхраняване на материалната автентичност на отделен елемент или група елементи, в състава на градския силует и капсулирането им във времето и пространство, водят до създаването на изразителен контраст в урбанистичната среда по причина, че актуалните градски процеси се развиват преди всичко в пространство, в което намират най-добри условия за разгръщане на новите мащаби. Резултати от подобен подход за съхраняване на пространствената идентичност са видни в рамките на площад „Сан Бабила“ в Милано, където неороманската църква, която някога е представлявала третият по значимост храм в града, сега се е свила в интимността на сакралното пространство, оградено от стените ѝ. Контрастът, породен от нейната пространствена и смислова изолация, става все по-осезаем във времето, а първоначалната роля, която е притежавала в контекста на градския силует, прогресивно избледнява (фиг. 1).

Фиг. 1. Площад „Сан-Бабила“ и едноименната църква „Chiesa di San Babila“ в Милано, 2015 г., източник: Роберто Беголини [10]

4.2. Консервативно развитие на определен в миналото урбанистичен модел, посредством запазване на установените в средата пропорционални отношения и съхраняване на урбанистичната роля и обемните характеристики на обектите, определящи пространствената идентичност на територията. Подобен подход представлява стремеж към запазване на определено духовно измерение, посредством консервативното развитие на установен урбанистичен модел и налагането му като рамка и ограничител на естествения ход на градския процес. В този случай налице е категорично определен в исторически план градски облик. Директивният подход при налагането на ограничение на градския процес може да бъде устойчив единствено, ако бъде разпознат като валиден и в контекста на актуалните градски процеси. Такъв подход е приложен по отношение на урбанистичния ландшафт на Шартр, където припознаването на епископската църква „Notre-Dame de Chartres“ като безспорна доминанта, определя изцяло хода на градския процес. Катедралата е осъзната като красноречив израз на

пространствената идентичност на мястото, поради което целият град, наедно с житните поля, които го заобикалят, покорно поддържа величието на църквата (фиг. 2 ÷ 5).

Фиг. 2. Шартр и катедралата „Notre-Dame de Chartres“, гравюра от XVI век, източник [11]

Фиг. 3. Шартр и катедралата „Notre-Dame de Chartres“, 1905 г., източник [11]

Фиг. 4. Шартр и катедралата „Notre-Dame de Chartres“, 2017, източник [12]

4.3. Гъвкаво развитие на актуален урбанистичен модел, произтичащ от стремежа към контекстуалност и запазване на установените в средата важни пропорционални отношения и свързан със съхраняването на обемните характеристики и урбанистичната роля на най-важните обекти, определящи пространствената идентичност на територията. Това е израз на стремеж към пренасяне на духовно измерение във времето, чрез вплитането му в актуалния градски процес (синхронизиране и пренасочване на профанното измерение във връзка с динамиката на духовното). По същество това е истински важната мисия, която имат обектите с културна и/или сакрална стойност. При наличие на духовно измерение, оценено като съществено за определянето на урбанистичния образ, същинската цел на съхраняването на градската идентичност следва да бъде разбрана като процес на смислово, пространствено и хронологично разгръщане на посланието. Тенденцията в динамиката на урба-

нистичното развитие, също както материалната автентичност, носи в своята тъкан разказа за градския процес и следва да бъде припозната като съществен фактор при формирането на пространствената идентичност. С оглед на разширяването на обхвата на понятието „пространствена идентичност“, за да обхване не само резултата, но и причината за него, е необходимо припознаването на равностойната роля на динамиката и статиката за формирането на урбанистичния облик. Тяхното съхраняване не бива да бъде приемано като самоцел, а като средство за формулиране на стойностно единно урбанистично послание. В тази връзка градските политики на Кьолн, касаещи утвърждаването на първостепенната роля на катедралата „Свети Петър и Света Мария“ с оглед съхраняването на пространствената идентичност на града, представляват подходящ пример за прилагане на подход на баланс между отделните ценностни характеристики на средата и успешното формулиране на разпознаваемо и изразително урбанистично послание. Във връзка с факта, че кьолнската катедрала е припозната като емблема на града, в нормативната уредба, касаеща новото строителство (най-вече високото), са въведени конкретни и безкомпромисни правила по отношение на обемно-пространствените характеристики. Те допускат развитието на градската тъкан, подчинявайки я на общото урбанистично послание, определено от доминантата. Въвеждането на динамичен и едновременно с това уважителен към културния контекст подход, представлява по същество по-гъвкав модел на налагане на духовното измерение (фиг. 5, 6 и 7).

Фиг. 5. Кьолн и „Hohe Domkirche St. Peter und Maria“, Нюрнбергска хроника, източник [13]

Фиг. 6. Кьолн и „Hohe Domkirche St. Peter und Maria, 1948 г. източник [14]

Фиг. 7. Кьолн и „Hohe Domkirche St. Peter und Maria“, 2018 г.,
източник [15]

Стремеж към запазване на ролята в урбанистичния силует, респективно и значимостта за определянето на пространствената идентичност в условията на силно изявена динамика на градския процес. В този случай конкретният архитектурен образ е осъзнат като не дотам съществен, в сравнение с урбанистичния. Този подход в най-голяма степен изразява идеята за Центъра в града (в смисъла на архетипния образ, въведен от Мирча Елиаде). Пример, илюстриращ този подход, можем да открием под фундаментите на катедралата „St. Paul the Apostle“ в Лондон, която се явява един от многото сакрални обекти, съществували на това място през годините. Независимо от злощастното стечение на обстоятелствата и във връзка със стремежа за качествено подобрене на урбанистичния образ и съхраняване на устойчиво духовно измерение, тук, в центъра на един от най-динамично развиващите се градове в света, непременно се извисява храм. Той всякога съумява да догони мащабите на новото време, приемайки ролята на акцент или доминанта в градския силует и обогатявайки със смисловия си заряд общото урбанистично послание, произтичащо от формираната градска идентичност (фиг. 8 ÷ 10).

Фиг. 8. Лондон и катедралата катедралата „Old St. Paul’s“, гравюра на Уилям Дъгейл,
източник [16]

Фиг. 9. Лондон и катедралата катедралата „St. Paul the Apostle“, The River Thames with St. Paul's Cathedral on Lord Mayor's Day, Каналето, 1746 г., източник [17]

Фиг. 10. Лондон и катедралата „St. Paul the Apostle“, 2017 г., източник [18]

5. Заключение

Хорхе Луис Борхес шеговито отбелязва, че „Когато писателите умрат, се превръщат в книги, което не е чак толкова лошо прераждане“. Писателската съдба, обаче, не е отредена всекиму и затова градът, създаването и надграждането му, представляват израз на извечното стремление на човек да остави нещо зад себе си и да не умре завинаги. В този смисъл конфигурирането на урбанистичния силует и формирането на градската идентичност, която го одухотворява, представлява в същината си борба на вечности. Градът, за разлика от една картина или книга, е колективно дело и е резултат на споделено авторство. Тъй като той не представлява кратковременна арт-инсталация, а в общия случай – многовековен градеж, пространството няма капацитета да усвои докрай споделянето, вложено в тъканта му. Това налага извеждането на един гъвкав подход за оформянето на градския силует, за формулирането на подходящ инструмент, който да позволява съхраняване на крайъгълните камъни и образците, които хората са вградили във времето на своя град; да дава възможност на поколенията да развият и доизградят

общото произведение; да опази ако не материалната субстанция на градежите, то поне следата за нея, и да се превърне в инструмент за съхраняване на градската идентичност, на генеалогията на града и неговата урбанистична памет. Пред „авторите на градове“ стои предизвикателството да съберат миналото, настоящето и бъдещето в една тясна точка от пространството, в точка на сингулярност, без обаче да допуснат нейното разпадане. Те трябва да съхранят паметта за „гена“ на града, а оттам и за факторите, които са повлияли върху формирането му, да „не се преструват, че не са съществували“ и да вплетат своите концепции в ДНК веригата на града, оставяйки възможност това да направят и бъдните поколения. Подобно начинание изисква формулирането на ясна градоустройствена постановка, която да постанови недвусмислено послание на материята и да предаде информацията за културните, политическите, религиозните, социалните, икономическите, философско-космогонични и абстрактно-композиционните принципи и традиции на градостроителя. Освен това, необходимо е извеждането на алгоритъм за изследване на историческия контекст и метод за улавяне на нематериалните следи в материалната среда.

В този смисъл изучаването на историята на градовете служи за отправна точка при изучаването на отношението между многовечния град като дух и еманация на човешкото съзидание и смъртния човек, който идва и си отива от този свят, наедно с космогоничните си концепции. Изучаването на образа на града позволява да се изследват градските процеси, които едновременно оформят материята и биват оформени от нея.

Сблъсъкът между духовното и профанното е сред най-важните универсални архетипове. Той е заложен в отделната личност и поради тази причина има отражения върху града, представляващ по същество колективно произведение. Принципната несъвместимост на духовното и профанното, намираща буквален израз в контакта между готическата катедрала и средновековния човек, борещ се за физическо оцеляване, следва да бъде осъзната като универсален модел. От друга страна подвигът на общностите – строители на църкви и дълговечността на делото им, представлява свидетелство за постигане на устойчив баланс между двете несъвместими пространства в града и неизбежно повдига въпроса за изключителната роля, която имат мотивите за формулирането на пространствената идентичност.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Mircea Eliade*. Le sacré et le profane. Paris, Gallimard, 1972 (1957).
2. *Дамянов, Б.* Композицията. Пловдивско университетско издателство, Пловдив, 1998.
3. *Pounds*. Norman John Greville. The medieval city / Norman Pounds.
4. *Rorig, Fritz*. The Medieval Town. Berkeley: University of California Press, 1967.
5. *Trenholme, Norman Maclaren*. The English Monastic Boroughs: A Study in Medieval History. University of Missouri Studies 2. Columbia: University of Missouri, 1927.
6. *Lobel, M. D.* The Borough of Bury St. Edmund's: A Study in the Government and Development of a Monastic Town. Oxford: Clarendon Press, 1935.
7. *Brooke, C. N. L.* The Missionary at Home: The Church in the Towns, 1000 – 1250. In The Mission of the Church and the Propagation of the Faith: Papers Read at the Seventh Summer Meeting and the Eighth Winter Meeting of the Ecclesiastical History Society. Edited by G. J. Cuming. Studies in Church History 6. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1970.

8. *Gies, Joseph, and Frances Gies.* Life in a Medieval City. New York: Crowell, 1973.
9. *Thrupp, Sylvia L.* Towns. In *Early Medieval Society*. Edited by Sylvia L. Thrupp. New York: Appleton-Century-Crofts, 1967.
10. <http://www.shakespeareengland.co.uk/2012/11/30/old-st-pauls-cathedral/>
<https://storiedimenticare.it/piazza-san-babila/>.
11. <http://www.sppef.fr/2015/10/25/le-site-de-la-cathedrale-de-chartres-preserve-de-justesse-dun-projet-eolien/>.
12. <https://www.perche-gouet.net/histoire/photos.php?commune=28085-01&page=presentation>.
13. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0c/Nuremberg_chronicles_-_colonia.png.
14. <http://www.colognecathedral.net/History-of-Cologne-Cathedral.html>.
15. <https://danielrauber.de/photography/image/koeln-cologne>.
16. <http://www.shakespeareengland.co.uk/2012/11/30/old-st-pauls-cathedral/>.
17. <https://www.wikiart.org/en/canaletto/the-river-thames-with-st-paul-s-cathedral-on-lord-mayor-s-day>.
18. <https://www.shutterstock.com/video/clip-10539677-london---england-june-5-2015-ultra>.

URBAN PROCESS AND URBAN SILHOUETTE: INTERRELATIONS AND APPROACHES FOR PRESERVING THE GENIUS LOCI

V. Petrov¹

Keywords: genius loci, urban process, cathedral, Western Europe, profane dimension, spiritual dimension, sacred dimension, urban skyline

ABSTRACT

The urban silhouette is related to all urban dimensions – material and immaterial dimensions, time and space, profane (social, economic, political) and spiritual (sacred, cultural) dimensions, whence it represents the actual urban gear, interrelating these detached fragments in one meaningful whole, providing the response to the universal truth about the tendencies in the evolution of spatial identity and urban process. The study on the mechanisms of interrelation between the above-mentioned should be used for formulating the main pillars, standing on the basis of a holistic approach, which determines the complexity of the urban nature and connects the fragmented analyses in one meaningful whole.

¹ Vladimir Petrov, Urban Planner, PhD Student, Dept. “Urban Planning”, UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046